

Privatizacija

Izginule milijarde “jugoslovanske” privatizacije

Barbara Hren

Propadle tovarne, izgubljena delovna mesta, milijardo oškodovanje – to je negativna bilanca dosedanje pospešene privatizacije nekoč družbenega premoženja držav nekdanje Jugoslavije. Izjeme so prihodke povečale za 70 odstotkov in redno poslujejo z dobičkom.

Stotine propadlih tovarn, deset tisoče izgubljenih delovnih mest, milijarde evrov oškodovanja državnih financ in izčrpanih podjetij, na milijarde evrov v tujino prelitih sredstev ter zaprti »podjetniki« in politiki; to je negativna bilanca približno desetletje in pol trajajoče pospešene privatizacije nekoč družbenega premoženja v republikah nekdanje Jugoslavije.

O tem, koliko milijard evrov je izginilo, ali zaradi pre nizkih prodajnih cen ali pa zaradi kasnejših finančnih malverzacij novih lastnikov, je v pretežni meri mogoče le ugibati. Nekdanji vodja srbske agencije za privatizacijo Branko Pavlović, kasneje pa odvetnik **malih delničarjev** v številnih primerih privatizacijskih sodnih postopkov, je v pogovoru za enega od srbskih časnikov izjavil, da je v privatizaciji v državi izginilo najmanj deset milijard evrov.

Luknjičasta zakonodaja

Skupina preiskovalnih novinarjev Mednarodnega konzorcija za raziskovalno novinarstvo (ICIJ) ugotavlja, da je bilo od leta 2000 v privatizaciji iz Srbije na bančne račune v davčne oaze prenesenih več kot 50 milijard dolarjev premoženja. Zgodbe so si bolj ali manj podobne. Ker srbska privatizacijska zakonodaja v zgodnjih letih privatizacije od prodajalcev ni zahtevala preverjanja izvora denarja, so slamnati kupci iz davčnih oaz podjetja kupovali s ciljem kasnejše prodaje premoženja in zapiranja podjetij.

Beograjski ekonomski inštitut je v analizi privatizacijskih postopkov od leta 2002 do leta 2011 ugotovil, da je bilo od več kot 1600 privatizacijskih poslov kar 40 odstotkov preklicanih. Največkrat zato, ker kupec ni poravnal dogovorjene kupnine (38 odstot-

kov), ali pa zato, ker se ni držal socialnih zavez iz pogodbe (37 odstotkov). Zabeležili so tudi dramatičen padec števila zaposlenih – kar za 60 odstotkov. Vsako leto privatizacije je tako v povprečju izginilo 45.000 delovnih mest.

Slednje sicer ni posebnost privatiziranih podjetij. Gospodarstvo v Srbiji, pa tudi v BiH, je izgubljalo delovna mesta tako v privatiziranih kot v državnih firmah. Organizacija Transparency International v BiH je v še pred krizo objavljenem poročilu o učinkih privatizacije v državi ugotovila, da nova delovna mesta ustvarjajo le novonastala zasebna podjetja, medtem ko niti državna niti privatizirana podjetja ne zaposlujejo, temveč odpuščajo. Po nekaterih ocenah naj bi v privatizaciji v BiH doslej izginilo okoli pol milijona delovnih mest.

(Pre)velika pričakovanja revizije privatizacije?

Ko je Srbija vstopila v proces približevanja Evropski uniji, so v Bruslju srbski vladi naložili, da mora zaradi sumov korupcije pregledati 24 privatizacijskih poslov. Na seznamu sta se znašli tudi Železarna Smederevo oziroma Sartid, ki ga je kupil ameriški US Steal za borih 23 milijonov evrov, in propadla Jugoremedija, zaradi katere so nekdanji **mali delničarji** na sodišču zahtevali 111 milijonov evrov odškodnine.

Konec lanskega leta je takrat še podpredsednik srbske vlade, danes pa njen premier Aleksandar Vučić (mimogrede, slednjega je na ta položaj izstrelila aretacija najbogatejšega Srba Miroslava Miškovića, lastnika Delta Holdings, ki je največji zasebni delodajalec v državi) dejal, da je policijska preiskava v teh primerih razkrila za slabih 70 milijonov evrov ne-

posrednega oškodovanja državnih financ in še okoli 50 milijonov evrov protipravno pridobljene premoženske koristi. V preiskavi ali priporu se je znašlo več kot 70 vpletenih oseb, med njimi tudi ljudje iz visoke politike, na primer Nemanja Kolesar, nekdanji šef kabineta premierja Zorana Đinđića. Prve sodbe pričakujejo še letos.

Številke, ki jih je predstavila vlada, so v primerjavi s tistimi, ki jih je omenjal nekdanji predsednik srbske agencije za privatizacijo in ki so jih razkrivali srbski mediji, malenkost. Zgolj ob privatizaciji Sartida naj bi bilo spornih 1,7 milijarde dolarjev dolgov železarne, ki so bili med privatizacijo preneseni na državo. V Jugoremediji je, če gre sklepati po odškodninskem zahtevku nekdanjih **malih delničarjev** farmacevta, škode zaradi nepravilnosti v privatizaciji več kot 100 milijonov evrov. Denarja, vsaj za zdaj, **mali delničarji** ne bodo videli; sodišče v Zrenjaninu je namreč tožbo zavrglo.

Nič boljša ni slika v BiH, kjer so v začetku letošnjega leta Federacijo BiH zajeli protesti proti privatizaciji, po kateri je propadlo veliko včasih mogočnih državnih podjetij. Čeprav so se sindikati in delavci v številnih primerih zaradi spornih privatizacij obrnili na pristojne organe, se je doslej le malo primerov končalo s pravnomočno obsodbo, je mogoče zaslediti v bošnjaških medijih. Vlada Federacije BiH je preiskavo spornih privatizacij začela šele letos, na seznam pa za zdaj uvrstila kakšnih 20 podjetij. Med njimi je tudi tuzelski Polihem, nekoč bošnjaški kemični velikan, na njegovem pogorišču pa je kmalu po privatizaciji ostala zgolj armada brezposelnih.

Nenadzorovani nadzorniki

Najbolj problematično je najbrž dejstvo, da so privatizacijske komisije tiste, ki so v nekdanji skupni državi pogosto tlakovale pot škodljivim privatizacijam. Srbski vladni protikorupcijski svet je tako v poročilu iz le-

Page: 7

Reach: 112000

Country: SLOVENIA

Size: 557 cm2

2 / 2

ta 2012 zapisal, da je privatizacijska komisija slabo opravljala svojo glavno nalogo, ni namreč preverjala poslovanja kupcev, izvora denarja in finančnega stanja kupcev, zaradi česar so se kot kupci pogosto pojavljala slamnata podjetja. Na Kosovu so na primer nedavno aretirali deset uslužbencev tamkajšnje agencije za privatizacijo zaradi suma, da so utajili milijone evrov pri prodaji nekega gradbenega podjetja, pri čemer naj bi bili odgovorni tudi za kasnejši stečaj družbe.

V Federaciji BiH se je revizija privatizacije, ki naj bi segala tudi v medvojno obdobje, šele dobro začela. Profesor ekonomije v Sarajevu Anto Domazet je v svojih preiskovalnih privatizacije prišel do zaključka, da je zgolj v Federaciji BiH zaradi slabe privatizacije za vedno izginito okoli štiri milijarde konvertibilnih mark državnega kapitala. Nedavno je v pogovoru za bošnjaški Dnevni list dejal, da bo revizija dolgotrajna, da pa bi lahko prinesla konkretne rezultate, saj z napovedanimi ustavnimi spremembami kazniva dejanja v privatizaciji nikoli ne bodo zastarala. Vprašanje za več milijard evrov pa seveda je, ali lahko države z revizijami vrnejo izgubljeno premoženje ali pa je to za vedno poniknilo v davčnih oazah. ✕

Skupina preiskovalnih novinarjev Mednarodnega konzorcija za raziskovalno novinarstvo (ICIJ) ugotavlja, da je bilo od leta 2000 v privatizaciji iz Srbije na bančne račune v davčne oaze prenesenih več kot 50 milijard dolarjev premoženja.

Ni vse črno: privatizirana podjetja dobičkonosna

Čeprav v privatizaciji v republikah nekdanje Jugoslavije v oči najbolj bodejo sporni privatizacijski posli in tajkunizacija s pomočjo politične podpore izbrancem, ni vse črno. V srbski agenciji za privatizacijo ugotavljajo, da so privatizirana podjetja, v kolikor niso končala

v stečajih ali pa so bile privatizacijske pogodbe razdrte, v obdobju od leta 2002 do leta 2010 prihodke povečala za 70 odstotkov, medtem ko so še neprivatizirana stopicala na mestu. V nasprotju z neprivatiziranimi podjetji pa so začela tudi redno ustvarjati dobiček.

Prihodki od privatizacije (2002–2008, v dolarjih)

Podatki: Ekonomski inštitut, Beograd

